

VURGULAMA İŞLEVLİ DİL BİRİMLERİ ÜZERİNE*

Leylâ KARAHAN*

Türkçe söz diziminde özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı gibi yüklemle doğrudan bağlantılı olan öğelerin dışında yüklemle bağlantısı olmayan ancak çeşitli bakımlardan anlamı etkileyen birtakım yardımcı dil birimleri vardır ki bunlar da söz diziminin önemli parçalarıdır. Bu yardımcı dil birimleri, işlevlerine göre çeşitli kategoriler oluştururlar. Meselâ *Ali gelmiş, **ama** ben görmedim* cümlesindeki *ama* kelimesi bağlama işlevli, *Lütfen buraya gel* cümlesindeki *lütfen*, kiplik/kip belirleme işlevli ve *Ali **sadece** kardeşini sinemaya götürdü* cümlesindeki *sadece* vurgulama işlevli bir dil birimidir. Buna seslenme, açıklama işlevli başka dil birimleri de eklenebilir.

Bu bildiride, vurgulama işlevli dil birimleri ile ilgili bazı yaklaşım ve değerlendirme sorunlarına değinilecektir.

Türkçede, bir ögeyi öne çıkarma, sınırlandırma, kuvvetlendirme, ilişkilendirme vb. anlamlar çerçevesinde vurgulama işlevi yapan *sadece, yalnızca, yalnız, ancak, bilhassa, özellikle, bari, hiç olmazsa, hele, da, dahi, bile, ise, mI...* gibi çeşitli kelimeler vardır. Bu kelimeler, herhangi bir ögenin başında veya sonunda yer alarak cümlenin anlam değerini etkiler. “***Sadece** Ali, kardeşini sinemaya götürdü, Ali **sadece** kardeşini sinemaya götürdü, Ali kardeşini **sadece** sinemaya götürdü, Ali kardeşini sinemaya **sadece** götürdü*” cümleleri arasındaki farklı anlam değerleri, *sadece* kelimesinin cümlede konumlandığı yer ile ilgilidir.

Vurgulama işlevli dil birimlerinden *da, dahi, bile, ise* ve *mI*, vurgulanacak ögenin sonunda yer alır. *Yalnız, yalnızca, sadece, bilhassa, özellikle, ancak* kelimelerinin yeri ise genellikle ögenin başıdır. Bu kelimelerin yeri özellikle konuşma dilinde değişiklik gösterebilir. *Bari* kelimesinin yeri ise *Ali **bari** kardeşini sinemaya götürsün, Ali kardeşini **bari** sinemaya götürsün* örneklerinde olduğu gibi ögenin başı veya sonudur. Bu örneklerde *bari*’nin ait olduğu ögenin anlaşılması için bağlam veya vurguya ihtiyaç vardır. *Ali kardeşini **olsun** sinemaya götürsün, Ali **hiç olmazsa** kardeşini sinemaya götürsün* örneklerindeki *olsun* ve *hiç olmazsa*, anlam yükü bakımından aynı olmamasına rağmen *bari*’ye yakın olan vurgulama işlevli kelimelerdendir. *Hele* kelimesi de *bari* gibi ögenin başında veya sonunda yer alabilecek bir hareketlilik gösterir. Şu iki örnekte *hele* kelimesi, nerede bulunursa bulunsun ögeyi önceki cümlenin

□ İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi, UTEK 2007, 27-28 Ağustos 2007, C.1, s.313-322, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul 2009.

eş görevli ögesiyle ilişkilendirmektedir: *Ali hele kardeşini hiç sinemaya götürmez, Ali kardeşini hele hiç sinemaya götürmez.*

Ögenin başında bulunan vurgulayıcılar, o ögeyi düşüncede veya dilde var olan genellikle sonraki, bazen de baştaki cümlelerin eş görevli ögesiyle ilişkilendirir. *Ali sadece kardeşini sinemaya götürdü, başka kimseyi götürmedi* cümlelerinin nesnelere arasında *sadece* kelimesiyle sağlanan ileriye doğru bir ilişki vardır. Ancak birinci cümle ikinci cümlelerin anlam yükünü kısmen taşıdığı için ikinci cümleye ihtiyaç duyulmayabilir. *Ali başka kimseyi sinemaya götürmedi, sadece kardeşini götürdü* söz dizisinde ise ilişki geriye doğrudur ve bu dizide ikinci cümle birinci cümleye bağlı bir açıklama cümlesidir. Öge sonunda bulunan vurgulayıcılar ise o ögeyi genellikle önceki, bazen de sonraki cümlelerin eş görevli ögesiyle ilişkilendirir. *Ali herkesi sinemaya götürdü, kardeşini bile sinemaya götürdü* cümlelerinde *bile* kelimesiyle, iki cümle arasında geriye doğru bir ilişki sağlanmıştır. İkinci cümle, birinci cümlelerin anlam yükü hakkında ipucu verdiği için çoğu zaman birinci cümle kullanılmaz. *Bile, da, dahi* gibi ögenin sonunda yer almasına rağmen *mi* kelimesi *mi*'nin ilişki yönü ileriye doğrudur.

Aslında vurgulama işlevli dil birimlerinden olan ancak ikili kullanımlarıyla diğerlerinden ayrılan *hem...hem...*, *ya...ya...* ve *...da...da* gibi kelimeler, hem ayrı cümlelerdeki ögeler arasında ilişki kurma hem de ilişkili ögeleri tek cümlede birleştirebilme özelliğine sahiptir. *Ali arkadaşını da sinemaya götürdü, kardeşini de sinemaya götürdü* veya *Ali arkadaşını da sinemaya götürdü, kardeşini de sinemaya götürdü* cümleleriyle anlatılan bağlantıyı, *Ali arkadaşını da kardeşini de sinemaya götürdü* şeklinde bir cümle ile de anlatmak mümkündür.

Vurgulama işlevli dil birimlerinin yeri sadece cümle ögelerinin başı veya sonu değildir. Bunlar daha çok isim veya sıfat tamlaması kuruluşundaki bazı ögelerde tamlayanın sonunda veya tamlananın önünde yer alarak o cümleyi aynı yapıdaki başka bir cümleyle ilişkilendirir. *Onun evi var, senin de evin var;* *İki kitap aldım, üç de defter aldım;* *Bunun sadece rengi güzel (Bunun başka bir yeri güzel değil); Bunun mu rengi güzel? (Şunun mu rengi güzel?)* örneklerinde bu kullanımlar görülmektedir.

Vurgulama işlevli dil birimlerinin her biri cümleye farklı anlam değerleri yüklediği için genellikle biri diğerinin yerine kullanılmaz. Meselâ işlevce birbirine çok yakın olmasına rağmen *Ali bile kardeşini sinemaya götürdü* cümlesi ile *Ali de kardeşini sinemaya götürdü* cümlelerinin anlam değerleri aynı değildir.

Türkçede kelimelerle yapılan vurgulama, kelime sırası değiştirilerek yapılan vurgulamaya göre dile daha geniş anlatım imkânları sunar. Meselâ kelime sırası değiştirilerek yapılan vurgulamalarda ilişki yönü sadece ileriye doğru iken, kelime ile yapılan vurgulamalarda ilişki yönü hem ileriye hem de geriye doğrudur. Kelime sırası değiştirilerek yapılan vurgulamanın söze kattığı anlam değeri sınırlıdır. Halbuki öge vurgulayıcı her kelime söze farklı anlam değerleri kazandırır. Meselâ *bari, hiç olmazsa* kelimeleri yetinme, temenni, razı olma; *yalnız, yalnızca, sadece* kelimeleri sınırlandırma anlamıyla ögeleri vurgular.

Vurgulama işlevli dil birimlerinin söz diziminde bundan başka işlevleri de vardır. Meselâ *Ali gelmiş de haberimiz olmamış, Çalıştı, ancak başarılı olamadı* örneklerinde *de* ve *ancak* kelimeleri öge vurgulayıcısı değil, iki cümleyi doğrudan birbirine bağlayan birer cümle bağlayıcısıdır ve üzerinde durulan konunun dışındadır.

Vurgulama işlevli dil birimlerinin kelime kategorileri içindeki yeri

Kullanım özelliklerinden söz ettiğimiz vurgulama işlevli bu dil birimlerinin bazı monografik çalışmalarda ve özellikle gramerlerde farklı farklı kategorilerde değerlendirilmesi, bu kelimelerle ilgili bir tür sorununun varlığını göstermektedir. Bazı araştırmalarda öge sonunda kullanılan *da, dahi, bile* gibi kelimeler bağlaç veya edat, öge başında kullanılan *sadece, yalnızca, özellikle* gibi kelimeler zarf, bazı araştırmalarda da bunların tamamı bağlaç veya bağlama edatı olarak kabul edilmiştir. Şu örnekler konuyla ilgili karışıklığı göstermede yeterli olabilir:

Ancak kelimesi Hacıeminoğlu'na göre “*Dün biz ancak Üsküdar’a gittik.*” örneğinde cümle başı edatıdır (1974: 119). Korkmaz (2003: 512), Demircan (1978: 161), Aksan (1976: 110), Deny (1941: 268) Lewis (1967: 211) ve Kononov (1956: § 662)’a göre zarf(belirteç)tir.

Bari kelimesi Hacıeminoğlu'na göre “*Bir işi yapacaksan bari lâıyıkıyla yap*” örneğinde cümle başı edatıdır(1074:124). Kononov’a göre modal kelimedir (1956:§721). Deny’ye göre bu ve benzer anlamdaki *hiç olmazsa* kelimesi zarftır (1941:281).

Bile kelimesi Hacıeminoğlu (1974:129, 219) ve Özmen’e göre bağlama ve kuvvetlendirme edatı (2007: 150), Korkmaz (2003: 1116) ve Gencan’a göre bağlaç (1975: 415), Banguoğlu’na göre üsteleme bağlamı (1990: 391), Demircan’a göre : ilgeç(edat) (1978-79: 161), Deny (1941: 270) ve Lewis’e (1967: 197) göre zarf, Kononov’a göre modal kelimedir (1956 § 721).

Bilhassa, özellikle kelimeleri Korkmaz’a göre cümle bağlayıcıları (2003: 1096, 1123, 1129), Deny’ye göre ise birer zarftır. Benzer işlevdeki *hususiyile* kelimesi, Hacıeminoğlu’na göre kuvvetlendirme görevi de yapan bir bağlama edatıdır (1974: 159). Göksel-Kerslake, bu kelimeleri “particular” kabul eder (2005 : 525).

Dahi, Ergin (1962: 337), Hacıeminoğlu (1974: 195, 240) ve Özmen’e göre bağlama ve kuvvetlendirme edatı (2007: 150), Korkmaz (2003: 1116), Gencan (1975: 415) ve Kononov’a göre bağlaçtır (1956:§ 731). Deny, diğerlerinden farklı olarak cümleleri bağlayan *dahi*’nin bağlaç, öge sonuna gelen *dahi*’nin ise zarf olduğunu kaydeder (1941: 258, 260).

Da/de, Ergin (1962: 337), Hacıeminoğlu (1974: 192-237) ve Özmen'e göre bağlama ve kuvvetlendirme edatı (2007: 150), Korkmaz (2003: 1115), Gencan (1975: 411), Kononov (1956:§ 731) ve Lewis'e (1967: 206) göre bağlaç, Banguoğlu'na göre üsteleme bağlamı (1990: 391), Demircan'a göre edattır(1978-79 161). Deny, cümleleri bağlayan *da*'yı bağlaç, öge vurgulayan *da*'yı ise zarf kabul eder (1941:258, 260).

mI, Hacıeminoğlu(1974:275) ve Demircan'a göre edat (1978-79, 161), Deny'ye göre zarftır (1941:274). Kornfilt bu kelimeyi "particle" kabul eder (1997: 191).

Sadece, Hacıeminoğlu'na göre cümle başı edatı (1974: 189), Korkmaz'a göre zarf (2003: 512), Kornfilt'e göre "particle"dır (1997: 191).

Yalnız kelimesi, Korkmaz (2003: 512), Lewis (1967: 211), Demircan (1978-79: 161), Kononov (1956: § 662) ve Aksan'a göre zarf (1976: 110), Gencan'a göre edattır (1975: 398).

Peki, vurgulama işlevli bu dil birimleri nedir? Zarf mı, edat mı, bağlaç mı?

Kelime kategorilerinin belirlenmesinde elbette bakış açısı çok önemlidir. Türkçede sıfat, zarf, zamir, edat, bağlaç, ünlem ve hatta -ancak çekimle kullanılış alanına çıkabildiği için- fiil kabulleri, söz dizimi merkezli ve işlev/görev esaslı bir yaklaşıma dayanır. Söz dizimi içinde var olabilen bu türler, yüklemle bağlantılı ögelerde veya söz dizimi içindeki *bağlama*, *seslenme*, *kiplik/kip belirleme*, *açıklama*, *vurgulama* işlevli yardımcı ögelerde görev alırlar.

Bu yaklaşıma göre vurgulama işlevli *yalnız*, *yalnızca*, *sadece*, *bilhassa*, *özellikle*, *ancak*, *hele*, *bari*, *da*, *dahi*, *bile* ve *mI* gibi yardımcı ögelerin bir türe ait olması gerekir.

Bu tür, zarf olabilir mi?

Söz diziminde fiili zaman, tarz, miktar, yön vb. bakımlardan tamamlayan, fiillerin ve sıfatların derecesini belirten birimler, zarf kabul edilir. *Ali sadece kardeşini sinemaya götürdü* cümlesinde *kardeşini* ismi önünde bulunan *sadece* kelimesi, bu kabule aykırıdır. Örnekte *sadece* kelimesi bir ismi, *kardeşini* ismini vurgular, nitelemez. Kaldı ki bu kelimeler sadece isimleri değil zarfları, hatta fiilleri, yani türü ne olursa olsun bütün ögeleri vurgulayan kelimelerdir. Meselâ *Ali kardeşini sinemaya sadece götürdü* cümlesinde *sadece* kelimesi yüklemi vurgular; tarz bildiren bir zarf değildir. *Ali kardeşini hemen sinemaya götürdü* cümlesindeki *hemen* zarfı ile *götürdü* yüklemi arasındaki ilişki, *sadece* kelimesi ile *götürdü* yüklemi arasındaki ilişki çok farklıdır.

Vurgulama işlevli dil birimlerini edat kabul etmek mümkün müdür?

Bu terim ile çekim edatları kastediliyorsa elbette hayır. Çekim edatları, kelimedenden sonra gelir ve zarf veya sıfat olarak kullanılan kelime grupları oluşturur. Halbuki vurgulama işlevli dil birimleri, ögelerin sadece sonunda değil başında da kullanılır ve eklendikleri ögelerin söz dizimindeki görevlerini değiştiremez. *Ali kardeşini sinemaya götürdü* cümlesinde nesne olan *kardeşini* kelimesi, *Ali sadece kardeşini sinemaya götürdü* ve *Ali kardeşini de sinemaya götürdü* cümlelerinde de *sadece* ve *de* kelimesi ile birlikte yine nesnedir.

Bu birimler bağlaç/bağlama edatı olabilir mi?

Bir kelimenin bağlaç olabilmesi için kelimeleri, kelime gruplarını veya cümleleri bağlama özelliğine sahip olması gerekir. Meselâ *ile*, cümleleri değil kelimeleri ve kelime gruplarını; *ki*, cümleleri; *fakat*, *ama*, *lâkin* genellikle cümleleri, bazen kelime ve kelime gruplarını; *ve*, *veya* bütün dil birimlerini birbirine bağlar. Bağlantı yönü her bağlaça göre farklılık gösterir. *Çünkü* bağlacının bağlantı yönü geriye doğru iken , *mademki* bağlacının ileriye doğrudur. Vurgulama işlevli dil birimleri de birlikte kullanıldıkları ögeyi öncelikli öge hâline getirirken var olan veya var olabilecek önceki veya sonraki cümlenin eş görevli ögesiyle ilişkilendirir. Bu ilişkilendirme de bir tür bağlamadır. Meselâ *Ali kardeşini sadece sinemaya götürdü* cümlesi, söylene de söylenmese de sonraki bir *Ali kardeşini başka bir yere götürmedi* cümlesini çağrıştırmalıdır. Bu çağrışımı sağlayan *sadece* kelimesidir. *Ali kardeşini sinemaya da götürdü* cümlesinin çağrışımı ise kendisinden önceki *Ali kardeşini her yere götürdü* cümlesi veya benzer bir başka cümle olabilir. Bu çağrışımı *da* kelimesi sağlamıştır. O hâlde *sadece*, *yalnızca*, *ancak*, *bilhassa*, *özellikle*, *bari*, *hiç olmazsa*, *da*, *dahi*, *bile*, *ise*, *mi* gibi vurgulama işlevli kelimeler birer bağlaç(bağlama edatı)tır . *Fakat*, *ama*, *lâkin*, *çünkü*, *mademki* gibi bağlaçlar cümlenin tamamını bir başka cümleye bağlarken, vurgulama işlevli kelimeler cümleler arasında bağlantıyı, vurguladıkları ögeyi, başka bir cümlenin eş görevli ögesiyle ilişkilendirerek sağlarlar. Bağlama, birinde doğrudan gerçekleşirken diğerinde dolaylı olarak gerçekleşir. Birinde bağlanan cümlelerin her biri genellikle düşünceden dile yansırken, diğerinde bağlantı çoğu zaman dile yansımaz.

Bir bağlaç, öge başında yer alabilir mi? Evet, olabilir. Nasıl, *fakat*, *ama* gibi bağlaçlar bir dil birimi olan cümlenin başında yer alabiliyorsa, *sadece*, *yalnızca* gibi bağlaçlar da başka bir dil birimi olan ögenin başında yer alabilir. Cümle başında kullanılan bağlaçlarla öge başında kullanılan kelimeler arasındaki bu ortak özellikler her iki grup kelimenin de aynı kategoride değerlendirilebilmesi için birer delil sayılmalıdır. Vurgulama işlevli dil birimlerini bağlaç kabul eden araştırmacılar, bunları diğer bağlaçlardan ayırmak için sınırlandırma, pekiştirme veya kuvvetlendirme bağlaçları/edatları terimlerini kullanmışlardır.

Vurgulama işlevli dil birimlerinin cümle ögeleri içindeki durumu

Vurgulama işlevli dil birimleri ile ilgili başka sorunlar da vardır. Bu kelimelerin yer aldığı ögelerin yüklemle olan ilişkileri konusundaki farklı görüşler, bir başka sorunun habercisidir. Meselâ *Ali sadece*

kardeşini sinemaya götürdü cümlesinde nesne *sadece kardeşini* mi, yoksa *kardeşini* mi veya *Ali kardeşini de sinemaya götürdü* cümlesinde nesne *kardeşini de* mi, yoksa *kardeşini* mi? Şimşek, böyle öğelerle pekiştirmeli özne, nesne, belirteç tümleci; pekiştirmeli dolaylı tümleç, sınırlama belirteci tümleçleri gibi isimler vererek öğelerle vurgulama işlevli kelimeleri bir bütün kabul eder (Şimşek 1987: 83, 84, 111, 127, 146, 155). Konuyla ilgili yazısında öge sonunda kullanılan *da, dahi, bile, ise* kelimelerinin kendilerinden önce gelen dil birimleriyle bir kelime grubu oluşturduğunu ileri süren Tören'in bu görüşü onun da, vurgulama işlevli kelimeleri öğelerden ayrı tutmadığını gösterir (Tören 2002: 176). Farklı çıkış noktalarına rağmen Demircan'ın da bu kelimeleri öğelerden ayrı tutmadığı görülmektedir (Demircan 2000: 8). Özmen ise *Bağımsız Tümleçler* başlıklı yazısında vurgulama işlevli kelimelerin öğelerden ayrı düşünülmesi gerektiğini belirterek bu kelimelerin birer bağımsız tümleç olduğunu ileri sürer (Özmen 2007:150).

Bu noktada öge ve kelime grubunun söz diziminde ayrı ayrı kavramlar olduğunu hatırlamak gerekir. Kelime grubu, öge olarak kullanılsa da dilde var olan bir dil birimidir. Türkçede birçok kavram kelime grubu ile karşılanmıştır. Öge ise yüklemle çeşitli bakımlardan bağlantısı olan kelime veya kelime grubudur. Vurgulama işlevli dil birimleri, bu kelime veya kelime grubunun yani bir ögenin başında veya sonunda yer alarak onu başka bir cümlenin eş görevli ögesiyle ilişkilendirir. Nasıl *fakat* bağlacı ile başlayan meselâ "*Fakat Ali kardeşini sinemaya götürdü*" cümlesinin cümle olarak varlığını *fakat* kelimesi ile birlikte kabul ediyorsak, *sadece* ile başlayan veya *bile* ile biten bir ögenin varlığını da *sadece* ve *bile* ile birlikte kabul etmek zorundayız. Bu kelimeler bağımsız değil tersine ögeye bağımlı kelimelerdir. *Sadece* ve *dahi* gibi kelimeler ögenin içinde, ancak kelime veya kelime gruplarının dışındadır. Yani *Ali kardeşini de sinemaya götürdü* cümlesinin nesnesi *kardeşini de*, *Ali sadece kardeşini sinemaya götürdü* cümlesinin nesnesi de *sadece kardeşini*'dir. Hattâ *Ali kardeşini sinemaya sadece götürdü* cümlesinin yüklemi de *sadece götürdü* olmalıdır. O hâlde yükleme bağlı öğeler belirlenirken vurgulama işlevli dil birimlerini bu öğelerden ayırmamak gerekir.

Vurgulama işlevli dil birimleri taşıyan cümle öğelerinin yapısı

Vurgulama işlevli dil birimleri ile ilgili bir başka sorun, bu kelimelerin de içinde bulunduğu öğelerin yapısıyla ilgilidir. Bu yapıya, söz dizimi ile ilgili çalışmalarda pek değinilmemiştir.

Vurgulama işlevli bir dil birimi taşıyan ögenin kelime grubu olup olmadığı veya nasıl bir grup olduğu konusunda farklı görüşler vardır. *Ali sadece kardeşini sinemaya götürdü* cümlesinde nesne olan *sadece kardeşini*, bir kelime grubu mu? *Ali kardeşini de sinemaya götürdü* cümlesindeki *kardeşini de* bir kelime grubu olabilir mi? Bu soruyu tartışmadan önce kelime grubu kavramı ile kastedilen yapının ne olduğunu açıklamak ve tartışmayı bu kabulün sınırları içinde tutmak faydalı olacaktır. Çünkü dil çalışmalarında kelime grubu, kelime öbeği, sözcük öbeği gibi terimlerle anlatılmak istenen yapıların -yaklaşım farklılıklarından dolayı- her zaman aynı kavramı işaret etmediği anlaşılmaktadır (Konuyla ilgili terim, tanım ve tür karışıklığı ile ilgili olarak bkz. Koç 1996: 3-9). Burada kastedilen, birden fazla

kelimeden meydana gelen veya tek kelime ile karşılanmayan kavram, nitelik, durum ve hareketleri karşılayan ya da kavram, nitelik, durum ve hareket bildiren kelimelerin anlamlarını genişletmek, nitelemek, belirtmek, pekiştirmek üzere oluşturulan yapılardır. Birden fazla kelimeden meydana gelen bir ögenin mutlaka kelime grubu olması, bazı araştırmacıları tabii olarak *sadece Ali, kardeşi de* gibi yapıları da bir kelime grubu saymaya yöneltmiştir.

Demircan, bu tür yapıları odak öbeği olarak adlandırmakta, *Yalnızca Özge kuşlara yem attı* cümlesindeki *Yalnızca Özge*'yi kelime ile, *Kuşlara yemi Özge attı* cümlesindeki *Özge attı*'yı da dizimsel olarak yapılan odak öbeği kabul etmektedir. Demircan'ın öbek anlayışı, yukarıda açıklanan grup anlayışından farklıdır (Demircan 2000 : 8).

Vurgulama işlevli dil birimlerinin içinde bulunduğu yapıları sıfat tamlaması olarak değerlendirenler de vardır. *Sadece kardeş* gibi bir yapı, ilk bakışta sıfat tamlaması izlenimi bırakıp bu konuda belki bir tereddüde yol açsa da bu kelimelerin her öge ile kullanıldığı, hatta yüklemle birlikte meselâ *sadece götürdü* şeklinde sıfat tamlamasına hiç de benzemeyen bir yapı oluşturduğu unutulmamalıdır.

Tören konuyla ilgili yazısında, öge sonunda kullanılan *da, dahi, bile, ise*'nin bağlandıkları ögelerle birlikte bir kuvvetlendirme grubu oluşturduklarını ileri sürer. Ona göre bu yapı kelime grubu olma şartlarını haizdir. Çünkü “*sona gelen edatlar kendilerinden önceki kelimelerle ilgi kurar ve bu kelimelerle birlikte yapı ve anlam bakımından söz diziminde bir bütün olarak kullanılır*” (Tören, 2002, 176). Tören, yazısında benzer işlevli *sadece, yalnız, yalnızca* gibi kelimelerle kullanılan ögelerin durumundan ise söz etmez. Halbuki aynı durum öge başında kullanılan *sadece, yalnızca* gibi kelimeler için de söz konusudur. Bu yapıların söz diziminde öge olarak bir bütün olduğu doğrudur. Öge olarak bir bütün olan böyle yapılar, kelime grubu olarak bir bütünlük arz etmez. Yani *da, dahi, bile* gibi kelimeler kendilerinden önce gelen kelimelerle bir grup oluşturmaz. *Sen de* gibi bir yapıyı kelime grubu kabul etmek doğru değildir. Çünkü burada *de*, ögeler arası bir görev yapmaktadır ve birlikte kullanıldığı ögenin yapısını değiştirmez. *De* kelimesini cümleden çıkardığımızda ögenin anlamı ve konumu değişmeyecek, sadece ögeler arası bağlantı ortadan kalkacaktır. Özmen de bu yapıları kelime grubu kabul etmez. Ona göre, bir yönüyle bağlama, diğer yanı sıra kuvvetlendirme edatı görevinde kullanılan bu kelimeler, anlam olarak kendisinden önce gelen unsurlarla ilişkili olmakla birlikte, bu unsurlarla bir yapı birliği oluşturmazlar. Bunların cümleden çıkarılmaları durumunda, cümlede, anlam genişlemesi dışında herhangi bir değişiklik olmamaktadır. Oysa, yapı birliği oluşturan diğer cümle ögelerinin herhangi bir unsurunun cümleden veya kelime grubundan çıkarılabilmesi mümkün değildir (Özmen 2007:150). Ancak Özmen, bu birimleri ögelerin de dışında tutar ki bu görüşün eleştirisi yukarıda yapılmıştır.

Sonuç:

Vurgulama işlevli dil birimleri veya bir başka deyişle öge vurgulayıcılar, ister öge başında, ister öge sonunda olsun zarf veya edat değildir. Bu kelimeler, vurgulama/bağlama işlevleriyle en fazla bağlaç türünün özelliklerini taşımaktadır.

Yüklemle bağlantılı ögeler belirlenirken vurgulama işlevli kelimeler ögeyle birlikte düşünülmelidir; çünkü bunlar ögeye ait vurgu ve bağlantı kelimeleridir.

Bir ögenin yapısıyla ilgili hüküm verilirken ise nasıl o ögenin taşıdığı hâl eki dikkate alınmıyorsa vurgulama işlevli kelimeler de dikkate alınmamalıdır.

KAYNAKLAR

- AKSAN, Doğan, N. Atabay, İ. Kutluk, S. Özel (1976) Sözcük Türleri I, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- BANGUOĞLU, Tahsin (1990) Türkçenin Grameri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- DEMİRCAN, Ömer (1978-1979) Türkiye Türkçesinde Vurgulama ve Odaklama, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, s.157-163
- _____ (2000) Odak Bağımlı Sözdizimi, Türk Dili Dergisi, Sayı 78, Yıl 13 Cilt 13 Mayıs-Haziran, s. 14-18.
- _____ (2000) Türkçede Odak Öbeği, Çağdaş Türk Dili, Cilt 13, Sayı 154 Aralık s.6-8.
- DENY, Jean (1941) Türk Dili Grameri, Çev: Ali Ulvi Elöve, Maarif Matbaası, İstanbul.
- ERGİN, Muharrem (1962) Türk Dil Bilgisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- GENCAN, Tahir Nejat (1975) Dilbilgisi, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul.
- GÖKSEL, Aslı, Celia Kerslake (2005) Turkish, A Comprehensive Grammar, Roudledge, London and New York.
- HACIEMİNOĞLU Necmettin (1974) Türk Dilinde Edatlar, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- KOÇ, Nurettin (1996) Türk Dilinde Öbek, Çağdaş Türk Dili, C.IX, 3-9.
- KONONOV, A. N. (1956) Grammatika Sovremennogo Turetskogo Literaturnogo Yazıka, Akademiya Nauk SSSR, Moskva-Leningrad .
- KORKMAZ, Zeynep (2003) Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KORNFİLT, Jaklin (1997) Turkish, London.
- LEWIS, Geoffrey L. (1967) Turkish Grammar, Oxford.
- ÖZMEN, Mehmet (2007) Bağımsız Tümleçler Üzerine, Tunca Kortantamer İçin, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir, s. 141-186.
- ŞİMŞEK, Rasim (1987) Örneklerle Türkçe Sözdizimi, Trabzon.

TÖREN, Hatice

(2002) Sona Gelen Edatlarla Teşkil Edilen Bir Kelime Grubu:
Kuvvetlendirme Grubu, İlmî Araştırmalar, Sayı 13, İstanbul, s.175-
182.